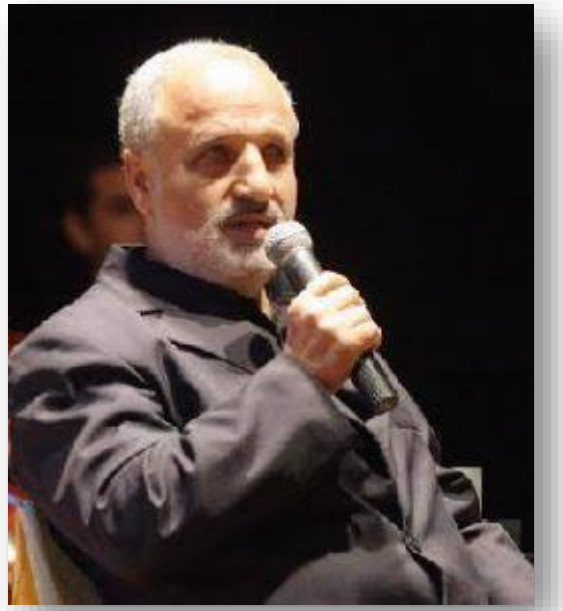
ספרות

מצגת מלווה תוכנית בינתחומית

למסלולי 8-10 שנות לימוד בנושא משפחה

"חתונה מרוקאית" – ארז ביטון

ארז ביטון

ארז ביטון (נולד ב- 1942) הוא משורר, מחזאי, עיתונאי ופעיל חברתי ישראלי, חתן פרס ישראל לספרות ולשירה עברית לשנת 2015
ביטון שימש בעבר יושב ראש המרכז הים־תיכוני הבין-לאומי בישראל, ערך את כתב העת הספרותי "אפיריון" וכן עבד בעיתון "מעריב".

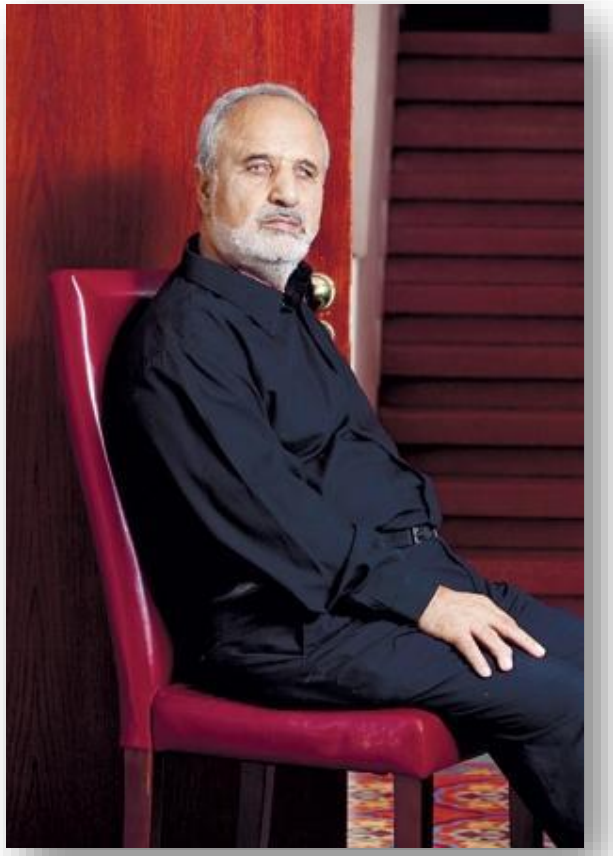
ביטון נולד בעיר אוראן שבאלג'יריה להורים ילידי מרוקו וקיבל את השם הפרטי יעיש. ביטון ומשפחתו עלו לישראל בשנת 1949. משפחתו שוכנה במעברה ברעננה, ולאחר מכן עבר ביטון ללוד. בנובמבר 1951, כשהיה בן תשע, הוא נפצע מפיצוץ של רימון שמצא, מה שגרם לו לעיוורון ולקטיעת ידו השמאלית. בעקבות זאת עבר לבית חינוך עיוורים בירושלים, שם הוחלף שמו **לארז.** ביטון סיים לימודי תואר ראשון בעבודה סוציאלית באוניברסיטה העברית ותואר שני בפסיכולוגיה שיקומית באוניברסיטת בר-אילן. כעיוור השתמש ביטון בספרים בכתב ברייל. אלישבע קפלן (מתרגמת) הדפיסה עבורו בהתנדבות ספרים בכתב ברייל לצורך לימודיו האקדמיים. כאות תודה על עבודתה עבורו חיבר ביטון את שירו "שיר לאלישבע קפלן", המעלה על נס את פועלה בתחום.
נשוי לרחל קלאהורה ביטון, אב לְבֵן ולבַת.

"ב־19 בְּנוֹבֶמְבֶּר 1951/ בִּרְחוֹב כ"ט בְּלוּד בֶּחָצֵר/ יֶלֶד עָלָה בְּעָשָׁן/ וְלֹא הָיָה מִי שֶׁיִּתְפֹּס בִּבְגִדּוֹ/ וְנָפַל/ וְזֶה הָיִיתִי אֲנִי/ וְלֹא הָיָה אֵלַיָּהוּ/ לִתְפֹּס בְּבִגְדִי/ וּבֶחָצֵר/ יֶלֶד עִסַּת בֶּשֶׂר" (מתוך "ולא היה לי אליהו", בקובץ "תפרים")

ארז ביטון

ביטון נחשב לאחד היוצרים הראשונים שייצגו את "הקול המזרחי" – קולן של עדות המזרח. שירתו מבטאת את שבר ההגירה ארצה וכן את מאבקה של התרבות המזרחית למצוא את מקומה בתוך הפסיפס הישראלי. אחד משיריו הידועים הוא "שיר זוהרה אלפסיה", העוסק בזמרת היהודייה זוהרה אלפסיה, שזכתה לתהילה כזמרת מלכותית במרוקו, ארץ הולדתה, וירדה מגדולתה לאחר עלייתה לישראל, בה חוותה הידרדרות מעמדית.

להקת "הברירה הטבעית" הלחינה את שירו "חתונה מרוקאית" וכללה אותו באלבומה "אלי שורשים" מ־1979.

בפברואר 2016 מינה אותו שר החינוך נפתלי בנט לראשות ועדה, "ועדת ביטון", שתציע כיצד להעשיר את תוכניות הלימודים בהיסטוריה, בספרות ובמסגרות הבלתי פורמליות, בתכנים שיביאו "לאיזון ביחס למורשתן של קהילות המזרח ולהעמקת תחושת האחדות בעם". ארז ביטון הגיש את דו"ח הוועדה שבראשה עמד, שכלל שורה ארוכה של המלצות שנועדו לתקן עוול היסטורי ולתת ייצוג הולם לתרבות ולהיסטוריה של יהדות המזרח. מאז לא השתנה יותר מידי.

בין המלצות הוועדה:

עדכון תוכניות וספרי הלימוד במערכת החינוך בפרקים מתולדות יהדות ספרד ויצירתה

לימודי חובה של סופרים ומשוררים מזרחיים

לימודי חובה של היסטוריית יהודי המזרח

https://www.youtube.com/watch?v=P7oIEVXob6I

ערוץ הכנסת - המשורר ארז ביטון: רוצים שהזהות המזרחית תהיה של כלל עם ישראל, 28.3.16

ארז ביטון

על הזוכה מקבל פרס ישראל לשנת תשע"ה בתחום ספרות ושירה.

ארז ביטון הוא משורר מרכזי בשירה העברית אשר הצליח להרחיב באופן דרמטי את טווח החוויות הביוגרפיות והזיכרונות התרבותיים הנוטלים חלק בעיצובה של השירה העברית. חומרים שנתפסו בראשית דרכו כצדדיים התגבשו ביצירתו לשירה חדה ומדויקת שהגדירה מחדש את מגמותיה הבסיסיות של השירה הישראלית. שירתו עוסקת באהבה, בפחד מהמוות ובשאלות זהות על רקע ההגירה ועל רקע העיוורון.

ארז ביטון פועל ויוצר בספרות העברית זה חמישים שנה, וככל שחולף הזמן מתבהרת החשיבות הייחודית של נוכחותו המתמשכת בתוכה. אפשר לראות בו אָב מייסד של מהלך חדש בשירה הישראלית, משורר מורד שפרץ דרך ונתן קול ודיוקן לכאבי הדור השני של העלייה מארצות המזרח והמגרב. בד בבד הוא יורשה וממשיך דרכה של מסורת הפיוט והתפילה, ונוטע אותה בהקשרה של השירה העברית החדשה, החילונית ביסודה. בשיריו "דברי רקע ראשוניים", "שיר זוהרה אלפסיה", "חתונה מרוקאית", "שיר נער שוליים ועובדת סוציאלית", "שמחה במְלַח", "שיר קנייה בדיזנגוף" ואחרים, שכונסו בספרו הראשון "מנחה מרוקאית" (1976), באה לידי ביטוי חלוצי חווייתו של העולה הניצב בין געגוע למחאה, זרות וכיסופי השתייכות. שירים אלה הם מופת של התמודדות אמיצה, רגישה ומעמיקה עם מנעד רחב של חוויות אישיות וקיבוציות, שבמרכזן כאבי ההגירה, חבלי ההשתרשות בארץ וכינונה מחדש של הזהות המזרחית כחלק בלתי נפרד מן הפסיפס הישראלי הכולל.

״השירה היא איבר, כמעט חוש, כמו שמיעה, כמו ראייה. השירה היא איבר שככל שאתה מכבד אותו ומחדד אותו כישות לעצמה, אתה יותר אמיתי. זה חוש עצמאי, גופני. השיר הוא המשך שלך, שנוסף לך באמצעות היכולת השירית״

מדברי ארז ביטון

"בתהליך הכתיבה שלי, זה למעלה מ־60 שנה אני מוצא עצמי דווקא חודר יותר ויותר אל המעמקים שבתוכי. בספריי הראשונים, 'מנחה מרוקאית' ו'ספר הנענע' נתתי ביטוי לשאלות חברתיות בניסיון להפוך את הדחוי והמושמץ לאהוב ומקובל. ניסיתי לבטא את פצע ההגירה או לאחות אותו. עצם הרשות שנתתי לעצמי לבטא את שבר ההגירה - היה בזה יסוד חזק של איחוי, אבל האיחוי אינו מלא. נדמה לי שתמיד נותרת אשמה כלפי ההורים שחייהם היו גדושי סבל. תמיד היתה בי כמיהה להתקבל כמשורר ראוי בישראל.

"אני עצמי שייך כל־כולי לשפה העברית, להוויה העברית. אם אני נוסע לחו"ל, אני לא משתהה יותר משבועות אחדים. אני ספוג היסטוריה יהודית. מבחינתי חד־משמעית אני שייך פה לארץ בכל מאודי. בהחלט אין מקום אחר מלבד הארץ. העברית"

"רק על ידי חינוך ועוד חינוך ורק חינוך ניתן להביא לירידה בניכור, בכעס ולא אחת גם בשנאה התהומית בין חלקים בחברה.
אם נצליח להתגבר על הניכור והפחד של אלה מול אלה, אני מאמין באפשרות של חברה בעלת פוטנציאל אדיר"

ארז ביטון – השיר: "חתונה מרוקאית"

https://www.youtube.com/watch?v=-P-fIdMjvfA

התזמורת האנדלוסית הישראלית עם שלמה בר "חתונה מרוקאית" 7 דקות

חתונה מרוקאית

מי שֶׁלֹּא רָאָה חֲתֻנָּה מָרוֹקָאִית מִימָיו
שֶׁמֵּעֵנוּ שָׁמַעְנוּ,
כְּרוּכוֹת קְמוּרוֹת יָדַיִךְ בְּתֹפֶי הַטַּמְטָם, שָׂרָה בַּת דּוֹדוֹ,
מִקְצֵה הַכְּפָר וְעַד קְצֵה הַכְּפָר עֲרָבִים וִיהוּדִים נָבוֹא.
רָאִינוּ רָאִינוּ
אֶת חֲבִיוֹנִיוֹת הָעָרָק, אֶת שַׁרְשְׁרוֹת הַיּוֹנִים הַצְּלוּיוֹת
אֶת מַרְבְּצֵי הַתְּמָרִים בְּשִׁבְעָה מִינִים בְּפֶתַח הַבַּיִת
אֶת כַּדֵּי הַזֵּיתִים הַגְּאִים,
כְּרוּכוֹת קְמוּרוֹת יָדַיִךְ בְּתֹפֶי הַטַּמְטָם, שָׂרָה בַּת דּוֹדוֹ,
עֲרָבִים וִיהוּדִים נָבוֹא
לִבֵּנוּ מִתְרַחֵב לְאַט וְנַפְשֵׁנוּ שָׂמְחָה
אֵימָה
עֶשֶׂר צִפּוֹרִים רוֹצוֹת לְהִנָּתֵק מִקְּבֻרַת חָזִי
יַקִּיר יַקִּיר נַפְשִׁי, כְּמוֹ תָּמָר מְסוּג בְּסְקְרִי
שֶׁהוּא הַסּוּג הַמָּתוֹק בְּיוֹתֵר,
שְׁפָתוֹתַיִךְ שְׁנֵי תְּמָרִים
מְסוּג בְּסְקְרִי שֶׁהוּא הַסּוּג הַמָּתוֹק בְּיוֹתֵר.
עוֹד יֹאמְרוּ: מֵאָז חֲתֻנָּתֵךְ לֹא הָיְתָה חֲתֻנָּה כַּחֲתֻנָּתֵךְ.

מתוך הספר: 'בית הפסנתרים'
ארז ביטון
הוצ' הקיבוץ המאוחד

מִי שֶׁלֹּא הָיָה בַּחֲתֻנָּה מָרוֹקָאִית
מִי שֶׁלֹּא שָׁמַע אֶת סָבְתָא פְּרִחָה
מְסַלְסֶלֶת אֶת מַקָּמַת הָעַרְגוֹן
בְּאָזְנֵי הַכַּלָּה וְהֶחָתָן
מִי שֶׁלֹּא יָשַׁב עַל הָאָרֶץ
עַל כִּסְתוֹת פּוּךְ וְכָרֵי אַטְלָס
מִי שֶׁלֹּא בָּצַע אֶת הַלֶּחֶם בְּשִׁתֵּי יָדָיו
מִי שֶׁלֹּא חָפַן בְּיָדָיו סָלָט נוֹזֵל
וְקִנַּח וְשָׁטַף אֶת פִּיו בְּיַיִן מְמֻרָקָּשׁ
מִי שֶׁלֹּא נָשַׁם
אֶת הַמִּיתִּי הַנְּעוּרִים שֶׁל נַעֲרוֹתֵינוּ

מִי שֶׁלֹּא הָיָה בַּחֲתֻנָּה מָרוֹקָאִית
הִנֵּה לְךָ כַּרְטִיס
בּוֹא הִכָּנֵס
אֶל מְהוּמוֹת הַחֶזְוֶה
שֶׁלֹּא הָמִיתָ אַף פַּעַם.

חתונה מרוקאית

מלים : ארז ביטון לחן : שלמה בר

מי שלא ראה חתונה מרוקאית מימיו
שמענו שמענו
ברוכות קמורות ידייך בתופי התמתם
שרה בת דודו
מקצה הכפר ועד קצה הכפר
ערבים ויהודים נבוא
ראינו ראינו
את חביונות הארק
את שרשראות היונים הצלויות
את מרבצי התמרים בשבעה מינים
בפתח הבית
את כדי הזיתים הגאים
ברוכות קמורות ידייך בתופי התמתם
שרה בת דודו, שרה בת דודו
ערבים ויהודים נבוא
ליבנו מתרחב לאט ונפשנו שמחה
אימה

עשר ציפורים רוצות להנתק מקבורת חזי
יקיר יקרי נפשי, כמו תמר מסוג בוסקרי
שהוא הסוג המתוק ביותר
שפתותיך שני תמרים
מסוג בוסקרי שהוא הסוג המתוק ביותר
עוד יאמרו
מאז חתונתך לא הייתה חתונה כחתונתך
מי שלא היה בחתונה מרוקאית
מי שלא שנע את סבתא פרחה
מסלסלת את מקמת הערגון
באזני הכלה והחתן
מי שלא ישב על הארץ
על כסתות פוך וכרי אטלס
מי שלא בצע את הלחם בשתי ידיו
מי שלא חפן בידיו סלט נוזל
וקנח ושתף את פיו ביין ממרקש
מי שלא נשם את המיית הנעורים של נערותינו
מי שלא היה בחתונה מרוקאית
הנה לך כרטיס
בוא הכנס
אל מהומות החזה שלא המיתה אף פעם

את אור הערב הזה אני נושאת כמשא האושר
שלא יושר
אימה
אני מרגיש כמו הארץ נמוכה ממני שתי אמות
יקירתי יקירת נפשי
צוארך כמו אמת יד דקה
כמו אצבע האצבעות
עדויה ברצועות לבי
עוד יאמרו : מאז חתונתך לא היתה חתונה
כחתונתך.
שרה בת דודו, שרה בת דודו

ארז ביטון - שירים

שִׁיר קְנִיָּה בְּדִיזְנְגוֹף

קָנִיתִי חֲנוּת בְּדִיזְנְגוֹף
כְּדֵי לְהַכּוֹת שֹׁרֶשׁ
כְּדֵי לִקְנוֹת שֹׁרֶשׁ
כְּדֵי לִמְצֹא מָקוֹם בְּרוֹנְל
אֲבָל
הָאֲנָשִׁים בְּרוֹנְל
אֲנִי שׁוֹאֵל אֶת עַצְמִי
מִי הֵם הָאֲנָשִׁים בְּרוֹנְל
מַה יֵּשׁ בָּאֲנָשִׁים בְּרוֹנְל
מַה הוֹלֵךְ בָּאֲנָשִׁים בְּרוֹנְל,
אֲנִי לֹא פּוֹנֶה לָאֲנָשִׁים בְּרוֹנְל
כְּשֶׁהָאֲנָשִׁים בְּרוֹנְל פּוֹנִים אֵלַי
אֲנִי שׁוֹלֵף אֶת הַשָּׂפָה

שיר זוהרה אלפסיה / ארז ביטון

זוֹהָרָה אַלְפַּסְיָה
זַמֶּרֶת הֶחָצֵר אֵצֶל מַחֲמַד הַחֲמִישִׁי בְּרַבָּת בְּמָרוֹק.
אוֹמְרִים עָלֶיהָ שֶׁכַּאֲשֶׁר שָׁרָה,
לָחֲמוּ חַיָּלִים בְּסַכִּינִים
לְפַלֵּס דֶּרֶךְ בֶּהָמוֹן
לְהַגִּיעַ אֶל שׁוּלֵי שִׂמְלָתָהּ
לְנַשֵּׁק אֶת קְצוֹת אֶצְבְּעוֹתֶיהָ
לָשִׂים כֶּסֶף רִיאָל לְאוֹת תּוֹדָה
זוֹהָרָה אַלְפַּסְיָה,
הַיּוֹם, נִתָּן לִמְצֹא אוֹתָהּ
בְּאַשְׁקְלוֹן, בְּעַתִּיקוֹת ג', לְיַד לִשְׁכַּת הַסַּעַד,
רֵיחַ שְׁיָרִים שֶׁל קְפְסָאוֹת סַרְדִינִים עַל שֻׁלְחָן מִתְנוֹדֵד בֶּן שָׁלֹשׁ רַגְלַיִם,
שְׁטִיחֵי מֶלֶךְ מַרְהִיבִים, מְרֻבָּבִים עַל מִטַּת סוֹכְנוּת,
בַּחֲלוֹק בֹּקֶר בָּהוּ
שָׁעוֹת בַּמַּרְאָה
בְּצִבְעֵי אִפּוּר וּוֹלִים
וּכְשֶׁהִיא אוֹמֶרֶת:
מַחֲמַד הַחֲמִישִׁי אִישׁוֹן עֵינֵינוּ
אֵינְךָ מֵבִין בָּרֶגַע הָרִאשׁוֹן.
לְזוֹהָרָה אַלְפַּסְיָה קוֹל צָרוּד,
לֵב צָלוּל וְעֵינַיִם שְׁבוּעוֹת אַהֲבָה.
זוֹהָרָה אַלְפַּסְיָה

ארז ביטון - שירים

שיר המקל

כְּשֶׁהַיְלָדִים חוֹצִים אֹתִי
אֶת הַכְּבִישׁ
אֲנִי אוֹמֵר לָהֶם:

"אֲנִי אִישׁ רַכּוּת,
הַמַּקֵּל שֶׁבְּיָדִי
לֹא בִּשְׁבִיל לְהַכּוֹת"

וּכְשֶׁהֵם עוֹזְבִים אוֹתִי
בָּרְחוֹב הַמִּתְעַקֵּל
רַק אֲנִי נִשְׁאָר
יֶלֶד פּוֹחֵד
מִן
הַמַּקֵּל

פיגומים\ ארז ביטון

עַל סַף חֲצִי בַּיִת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
עָמַד אָבִי
מַצְבִּיעַ לַצְּדָדִים וְאוֹמֵר:
בַּהֲרִיסוֹת הָאֵלֶּה נִבְנָה פַּעַם מִטְבָּח
לְבַשֵּׁל בּוֹ זֶנֶב לְוִיָּתָן
וְשׁוֹר הַבָּר,
וּבַהֲרִיסוֹת הָאֵלֶּה
נָקִים פִּנַּת תְּפִלָּה
לְמִצְא מָקוֹם
לְמִקְדָּשׁ מָעָט.
אָבִי נִשְׁאַר בַּסַּף,
וַאֲנִי - כָּל יָמַי
מַצִּיב פִּגּוּמִים
אֶל לֵב הַשָּׁמַיִם.

(מתוך: "ספר הנענע", הוצאת "עקד")

לְמִידָה מְאוּחֶרֶת / אֶרֶז בִּיטוֹן

בְּדֵי לְהִדָּמוֹת אֵלַי
אַתָּה מוּכָן לְאַמֵּץ לְךָ
מִשְׂחָק שֶׁל עֵינַיִם כְּבוּיוֹת
וְאֶת הַמַּקֵּל אַתָּה מוֹסֵר מִיָּד לְיָד
לְכָל יַלְדֵי הַשְּׁכֵנִים
כְּמוֹ מְצִיאָה פִּתְאֹמִית,
כְּמוֹ מַטָּה שֶׁמַּפְרִיחַ יוֹנִים.
מִמְּךָ אוּלַי אֶלְמַד
לִמְצֹא שְׁבִיל
בְּגִישׁוּשֵׁי הַכְּבֵדִים.

איור: מורן יוגב, לגיליון 'עיניים' מס' 203 בנושא 'עוורון'

ארז ביטון - שירים

להגיד מִדבר\ארז ביטון

יָדְךָ הַשׁוֹתֶקֶת
סִרְטְטָה לְפָנַי
נָאוֹת מִדְבָּר
יָרֹק עַל יָרֹק.
כְּמוֹ בְּכֵלִים שְׁלוּבִים
יָד נוֹגַעַת בְּיָד
עִבְרוּ דֶּרֶךְ עֵינֶיךָ
אֵלַי
גְּדֻלַּת הַדִּבֵּר
וּפֶלֶא
הַסְּנֶה הַבּוֹעֵר.

*\ יהודה עמיחי

פעם נסעתי
לאורך ים המלח
עם משורר עיוור.
רציתי לתאר לו
את המראות
ושתקתי.
הוא ראה,
הוא הבין

*בנסיעה של יהודה עמיחי עם ארז ביטון לאחר הופעה בערד, בדרך לירושלים, ביקש ארז ביטון מעמיחי לתאר לו את מהות המדבר הנגלה בדרך. בתגובה החזיק עמיחי בידו של ארז ושתק כמה דקות. אז אמר לו ארז: "עכשיו אני מבין".

